

СИСТЕМА ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ В ПРОЦЕСІ СТИМУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-СПРЯМОВАНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕФОРМАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Петровська К.В., аспірант

Бердянський державний педагогічний університет

У статті розглядаються проблеми виховання учнівської молоді творчих неформальних об'єднань. Виділяються основні аспекти, якими представлені сучасні тенденції роботи з неформальною молоддю. Встановлено, що основний спосіб роботи з творчими неформальними об'єднаннями полягає у взаємодії суб'єктів виховного впливу в процесі формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань.

Ключові слова: система, неформальні об'єднання, учнівська молодь, суб'єкти виховного впливу, виховання, формування, взаємодія.

Petrovskaya E. V. СИСТЕМА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СУБЪЕКТОВ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВЛИЯНИЯ В ПРОЦЕССЕ СТИМУЛИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-НАПРАВЛЕННОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕФОРМАЛЬНЫХ МОЛОДЕЖНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ / Бердянский государственный педагогический университет, Украина.

В статье рассматриваются проблемы воспитания учащейся молодежи неформальных объединений. Выделяются основные аспекты, которыми представлены современные тенденции работы с неформальной молодежью. Установлено, что основной способ работы с неформальными объединениями заключается во взаимодействии субъектов воспитательного воздействия в процессе формирования общественно-нормативного поведения учащейся молодежи творческих неформальных объединений.

Ключевые слова: система, неформальные объединения, учащаяся молодежь, субъекты воспитательного воздействия, воспитание, формирование, взаимодействие.

Petrovskaya E. V. SYSTEM OF INTERACTION BETWEEN ENTITIES EDUCATIONAL INFLUENCE IN STIMULATING SOCIALLY ORIENTED CREATIVE ACTIVITIES INFORMAL YOUTH ASSOCIATIONS / Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine.

The problems of education for students of informal associations. Outlines key aspects to the modern trends of the informal youth. Established that the main way of working with informal networks lies in the interaction of subjects of educational influence in shaping the socio-normative behavior of students informal associations.

Keywords: system, informal associations, students, subjects of educational influence, education, formation, interaction.

Зростання актуальності соціально-педагогічних досліджень умов оптимізації процесу формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань пов'язане перш за все з тим, що регуляція соціального становлення «неформальної» учнівської молоді не завжди здійснюється у відповідності з соціально-значущими нормами і правилами. У результаті цього і з'являється потреба у посиленні такого механізму, як взаємодія суб'єктів виховного впливу в процесі стимулювання соціально-спрямованої творчої діяльності неформальних молодіжних об'єднань.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідження різних аспектів взаємодії є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики, а її вивченням займалось широке коло дослідників. На актуальність дослідження вказували представники вітчизняної та зарубіжної соціології, психології, педагогіки: зокрема, Л. Божович, М. Боришевський, Ю. Гапон, Л. Нечепоренко та ін. вивчали технологічний аспект педагогічної взаємодії в умовах навчального закладу; проаналізовано та практично підтверджено функціональні можливості педагогічної взаємодії у практичній виховній роботі з студентами О. Абдуліною, В. Алфімовим, О. Березюк, В. Демиденко, С. Карпенчук, Б. Кобзарем, М. Красовицьким, Н. Нісімчук.

Помітний внесок у розробку теоретичних основ створення цілісного виховного процесу зробили А. Бойко, Л. Гордін, В. Гуров, І. Зверева, Л. Коваль та ін. (аналіз проблем виховання молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, фактори й умови виховання). Важливі аспекти проблеми розглянуті в працях В. Бочарової, Л. Новикової, В. Семенова, С. Харченко (теоретичні й практичні аспекти пошуку взаємодії всіх виховних структур суспільства). Як зазначають дослідники, взаємодію педагога і учнівської молоді, молоді і ровесників, молоді і середовища необхідно розглядати як взаємовплив один на одного, в результаті чого відбувається процес особистісного вдосконалення, самокорекції і змін.

Аналіз ступеня розробки різних аспектів означеної проблеми засвідчив недостатність дослідження питань, які пов'язані з розглядом взаємодії суб'єктів виховного впливу, формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань. Так з'являються суперечності між посиленням соціалізації педагогічного процесу і не розробленістю умов для соціально-

педагогічного впливу на учнівську молодь, однією з яких є взаємодія у процесі формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань.

Таким чином, соціальна значущість і недостатня розробленість проблеми щодо організації взаємодії суб'єктів виховного впливу зумовили вибір мети нашого дослідження: розробити та обґрунтувати систему взаємодії суб'єктів виховного впливу у процесі формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань.

Особливості розвитку особистості доцільно шукати в самій особистості з усіма її суперечностями, ваганнями, позитивними проявами. У сукупності засобів, які забезпечують успіх соціального становлення учнівської молоді, сьогодні досить помітну роль відіграє соціально-організована педагогічно-спрямована суб'єкт-суб'єктна взаємодія. Але у зв'язку з мінливими умовами життя, вимогами до особистості змінюються і вимоги до організації взаємодії суб'єктів виховного впливу, що є однією з умов виховання молодого покоління.

Формуючий вплив інституцій суспільства на молоде покоління може відбуватися тільки за умов його постійної взаємодії з контрагентами впливових дій, що робить останню важливим чинником соціалізаційного процесу. Інтенсивні інтеракції молодого покоління з основними агентами соціалізації виступають як механізм оволодіння соціальним досвідом; характер спілкування впливає на творчу активність дітей, їх моральний розвиток, на формування емоційного світу. Але для того, щоб соціалізація була успішною, а взаємодія – ефективною, необхідно усвідомлювати ті процеси, які відбуваються під час останньої, знати й свідомо використовувати впливові дії, які можуть привести до бажаного результату. Так, в процесі соціалізуючих інтеракцій діють як прямі, так і опосередковані механізми, за допомогою яких агенти інтеракцій впливають на підростаюче покоління з метою його акультурації й вироблення навиків просоціальної поведінки.

Взаємна активність вихователів і вихованців у педагогіці позначається терміном педагогічна взаємодія. Взаємодія – це своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, котрі, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху в розв'язанні поставлених завдань. Сутністю взаємодії є прямий або непрямий вплив суб'єктів цього процесу один на одного. Від того, як організовано взаємодію, буде залежати і виховання. Тому організація взаємодії є постійною проблемою педагогіки та інших наук, залишаючись для них актуальною.

Актуальним у контексті нашого дослідження є визначення поняття «суб'єкт», запропоноване А. Шемшуріною, на думку якої, суб'єктом є той, хто має вільний вибір та приймає рішення про здійснення моральних учинків на підставі самоаналізу та самопізнання [9, с.19]. Крім того, за висловленням Н. Щуркової, суб'єкт характеризується здатністю свідомо, цілеспрямовано й вільно встановлювати зв'язки зі світом, передбачати наслідки й брати відповідальність за результати власних учинків [8, с.39].

За умов забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії між суб'єктами виховного впливу, на думку А. Бойко, реалізується базова потреба молоді в залученні її до соціуму і культури суспільства на основі рівноправного партнерства з дорослими у процесі спілкування й діяльності [1, с.30]. Таким чином, не тільки дорослі, але й учнівська молодь творчих неформальних об'єднань є суб'єктами процесу виховання, що свідчить не про рівність обох сторін як відсутність субординації, а про ціннісну рівність. За умов установалення суб'єкт-суб'єктних відносин, на наше переконання, творчий потенціал учнівської молоді творчих неформальних об'єднань можна реалізувати якнайкраще. Визнання цінності представника та носія будь-якої культури збагачує виховний простір та відкриває значні можливості для виховання в молоді цінності іншої людини, толерантності, культури поведінки. Крім того, у процесі спілкування та спільної діяльності змінюється не тільки учнівська молодь – представники творчих неформальних об'єднань, збагачуючись за рахунок засвоєння іншої культури або пристосовуючись до неї, але й дорослі, які здійснюють пошук найбільш ефективних шляхів виховного впливу на учнівське середовище творчих неформальних об'єднань.

Виходячи з цього, ми розглядаємо взаємодію суб'єктів виховного впливу з позицій суб'єктного підходу, тобто рівноправної участі в ньому всіх суб'єктів, найбільш відповідним цьому буде визначення Н. Радіонової. Вона трактує педагогічну взаємодію як систему, яка розвивається у часі й у просторі і за певних умов стає фактором розвитку не тільки особистості учнівської молоді, але й інших суб'єктів виховного впливу [6]. Провідною метою взаємодії тут є розвиток особистості всіх взаємодіючих суб'єктів. Організувати виховний процес – це значить організувати взаємодію його учасників, яка розвивається, й одночасно розвивати систему, тобто впорядкувати, пов'язати відповідним чином усі його складові, направити їх на досягнення спільних цілей [6]. До цього визначення можна додати й думку В. Ядова, який визначає взаємодію як цілеспрямований процес інтеграції й реалізації виховного потенціалу його суб'єктів, який сприяє формуванню активної життєвої позиції. Звідси завдання взаємодії – у доцільному регулюванні взаємин, взаєморозуміння й взаємовпливу для розвитку досвіду позитивно мотивованої активності учасників виховного процесу в різних видах загальнозначущої діяльності [10].

Мета взаємодії – викликати або стимулювати, припиняти чи гальмувати ту або іншу діяльність кожного учасника педагогічного процесу. Водночас, на наше переконання, принцип взаємодії суб'єктів виховного впливу передбачає врахування та реалізацію таких вимог до взаємодії, як рефлексивність, інтерактивність, розуміння, невизначеність результатів виховного процесу тощо.

У цьому плані доцільно окреслити загальну характеристику нової педагогічної взаємодії, яку обґрунтовано А. Бойко [1, с.51-52]:

1. Педагогічна взаємодія суб'єкт – суб'єктна, в основі якої – особистість дитини, її виховання, навчання, самовиховання, самоосвіта – організація «саморуку» від нижчих до вищих ступенів розвитку.
2. У педагогічній взаємодії забезпечується нове спрямування у вихованні особистості від майбутнього до теперішнього, суб'єктивно – конкретне його моделювання. Цим досягається активне самоформування «Я», почуття обов'язку та відповідальності насамперед перед самим собою.
3. Соціальний педагог займає провідне місце у взаємодії (у визначенні її мети, змісту, організації).
4. Учнівська молодь як центр взаємодії відіграє головну роль у виборі соціальним педагогом методів, прийомів, форм взаємодії в її корекції й удосконаленні.
5. У взаємодії складається все багатство взаємозв'язків учнівської молоді з оточуючим середовищем, від чого у кінцевому підсумку залежить їх успіх становлення, самоосвіта, самовиховання.
6. Розвиток всього багатства виховуючих взаємозв'язків учнівської молоді опосередковується соціальним педагогом, його підготовленістю до здійснення виховної взаємодії, особистісними професійними якостями.
7. Ефективність участі у взаємодії соціального педагога визначається учнівською молоддю, успішністю, поведінкою, громадською активністю, підготовкою до життя.
8. Дії та поведінка соціального педагога, прояви його емоційно-вольової сфери мусять бути для молоді прикладом, моделлю, ідеалом.
9. У взаємодії яскраво виявляється оцінка дій і поведінки всіх суб'єктів, узгодженість чи неузгодженість їх один з одним, активність їхньої життєдіяльності, інтелектуальної та емоційної сфери, естетично-моральні переконання.

Нова модель взаємодії передбачає перехід від розуміння молоді людини як об'єкта та засобу виховання до усвідомлення її як суб'єкта і мети виховного процесу.

Як вже зазначалось раніше, сутністю взаємодії є прямий або непрямий вплив суб'єктів цього процесу один на одного, що породжує їх взаємний зв'язок. Під прямим впливом розуміється безпосереднє звернення до учнівської молоді творчих неформальних об'єднань, пред'явлення їм певних вимог або пропозицій. Проте постійне втручання в світ творчої учнівської молоді неформальних об'єднань може створювати конфліктні ситуації, ускладнюючи взаємини. Виходячи із попереднього аналізу специфіки неформальних молодіжних об'єднань, можна стверджувати, що молодіжне неформальне об'єднання, – апіорі закрито для дорослих група. У зв'язку з цим дорослі – соціальні педагоги, педагоги та батьки сприймаються молоддю як вороги. Тому в деяких випадках більш ефективним є непрямий вплив, суть якого полягає в тому, що суб'єкти виховного впливу спрямовують свої зусилля не на учнівську молодь творчих неформальних об'єднань, а на їх оточення (однокурсників і друзів). Змінюючи обставини життя учнівської молоді, суб'єкти виховного впливу змінюють в потрібному напрямку їх самих.

Так, щоб забезпечити ефективність формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань, мало взаємодії неформальної учнівської молоді з педагогами. Потрібна скоординована діяльність дитячих та молодіжних громадських об'єднань, батьків, духовенства, лідерів територіальної громади, працівників закладів культури тощо. Налагоджувати ефективну співпрацю педагогів з іншими суб'єктами виховного процесу треба не лише на особистому рівні, але й через органи учнівського самоврядування (спільна підготовка та проведення загальношкільних масових заходів; створення «ініціативної творчої групи однодумців»), раду школи та батьківські комітети, а також через спеціально створені обласну та місцеві координаційні ради з проблем виховання, до яких входитимуть представники місцевих осередків громадських об'єднань. Тому в суспільстві існує гостра потреба у формуванні системи взаємозв'язків між різними соціальними інститутами, тому що кожен індивід протягом життя є членом великої кількості інститутів.

Система (від грец. *systema* – з'єднання) – цілісний комплекс елементів, пов'язаних між собою таким чином, що зі зміною одного змінюється другий; мінімальний набір характеристик системи, урахуванням яких визначається системним підходом до об'єкту, що вивчається: склад (сукупність елементів, що в неї входять), структура (зв'язок між ними) та функції кожного з елементів, його роль і значення в системі [5].

Одним з відривних моментів теоретичного обґрунтування соціально-педагогічної взаємодії суб'єктів виховного впливу є концепція педагогіки соціальної роботи (В. Бочарова, Б. Бітінас, Л. Коваль,

В. Філоненко та ін.), де соціальне виховання трактується як педагогічно орієнтована та доцільна система суспільної допомоги, яка необхідна підростаючому поколінню в період його включення в соціальне життя.

На думку Н. Сенченко, соціально-педагогічна допомога учнівській молоді – представникам молодіжних неформальних об'єднань виникає на межі стихійної, відносно керованої та відносно соціально-керованої соціалізації, та більш менш усвідомлюваної самозміни людини; має характер діалектичного компромісу [7, с. 53-63]:

- при безумовному прийнятті вихованця, які б ідеї він не поділяв;
- інформування його про можливі соціальні санкції;
- при будівництві діалогу між культурою та субкультурою, пред'явлення загальноприйнятих зразків;
- при організації руху думки в діалозі від суб'єктивних значень учнівської молоді до соціокультурних значень;
- оснащення вихованця засобами розуміння та самовираження, яких недостатньо.

Система взаємодії суб'єктів виховного впливу в процесі стимулювання соціально-спрямованої творчої діяльності неформальних молодіжних об'єднань представлена на Рис 1.

У контексті нашого дослідження суб'єктами системи взаємодії є:

- члени (мікрогрупи) творчих неформальних молодіжних об'єднань (учні освітньої установи);
- виховний простір сім'ї;
- виховна діяльність церкви;
- засоби масової інформації;
- заклади культури та дозвілля;
- обласні та місцеві координаційні ради з проблем виховання;
- класний, шкільний колективи, органи учнівського самоврядування;
- педагогічний колектив навчальних закладів та позашкільних установ (адміністрація школи, вчителі, класні керівники, педагоги-психологи, соціальні педагоги, соціальні працівники, керівники шкільних клубів за інтересами, гуртків);
- друзі і знайомі з молодіжного середовища (які є і які не є членами неформальних молодіжних об'єднань), що складають волонтерські загони та молодіжні ініціативні творчі групи.

Кожний з них займає певну позицію стосовно інших, котра характеризується своєю направленістю.

Серед найближчого оточення учнівської молоді дорослим відводиться важлива роль бути не тільки транслятором знань, а передусім організатором, координатором і керівником цілеспрямованої соціалізації молодого покоління.

Виховний простір сім'ї є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його моральні та духовні особливості. Взаємодія сім'ї та учнівської молоді творчих неформальних об'єднань повинна ґрунтуватись на деяких особливостях: формування особистості молодої людини, дисциплінування її, допомога в її індивідуальному розвитку, досягнення емоційної єдності, розуміння, співчуття. Основою цієї взаємодії є духовна освіченість батьків, що передбачає знання морально-етичних законів життя. Ці знання батьки мають можливість отримати взаємодіючи з церквою.

Релігію І. Огієнко розглядав як особливу складову систему духовної діяльності людей, що відіграла важливу культурно-історичну роль, була певним засобом відродження національно-духовних цінностей народу, культурно-освітнього розвитку, захисту національної мови, упорядкування та збереження народних традицій і звичаїв, відчуттям духовної єдності етносу та людського роду взагалі, значимістю загальнолюдських моральних норм і цінностей, певного способу духовного життя людей [3]. Обґрунтовані І. Огієнком духовні принципи виховання особистості (принципи духовної спрямованості виховання, спадкоємності християнському ідеалу, ідейності, корисності для суспільства, самовдосконалення особистості) відображають головні протиріччя та тенденції становлення духовної особистості в юнацькому віці та виступають основою для розробки суб'єктами виховного впливу мети та змісту процесу її виховання. Духовність – це творча спрямованість, наснага, енергія людини.

Орієнтуючись на позасвідому сферу особистості, на приховані інстинкти, інформація різних типів, фільми і реклама чинять тиск на психіку людини. Особливо під цей вплив підпадає молодь. Вплив сучасного ЗМІ на учнівську молодь, їх моральні цінності, етичні і поведінкові норми, може зруйнувати структуру суспільних цінностей, викликати заміну вищих цінностей цінностями нижчих порядків, що призводить до морального розладу молоді і суспільства в цілому і, безумовно, може спричинити розвиток негативних девіацій у суспільстві. Тому взаємодія ЗМІ з іншими суб'єктами виховного впливу має ґрунтуватись на контролі з боку педагогів, батьків, церкви, громадськості за якістю продукції, що потрапляє в інформаційний простір. У свою чергу ЗМІ, вивчаючи запити молодих людей, мають транслювати лише найвищі моральні цінності та інформувати сучасну молодь про просоціальні способи творчої самореалізації.

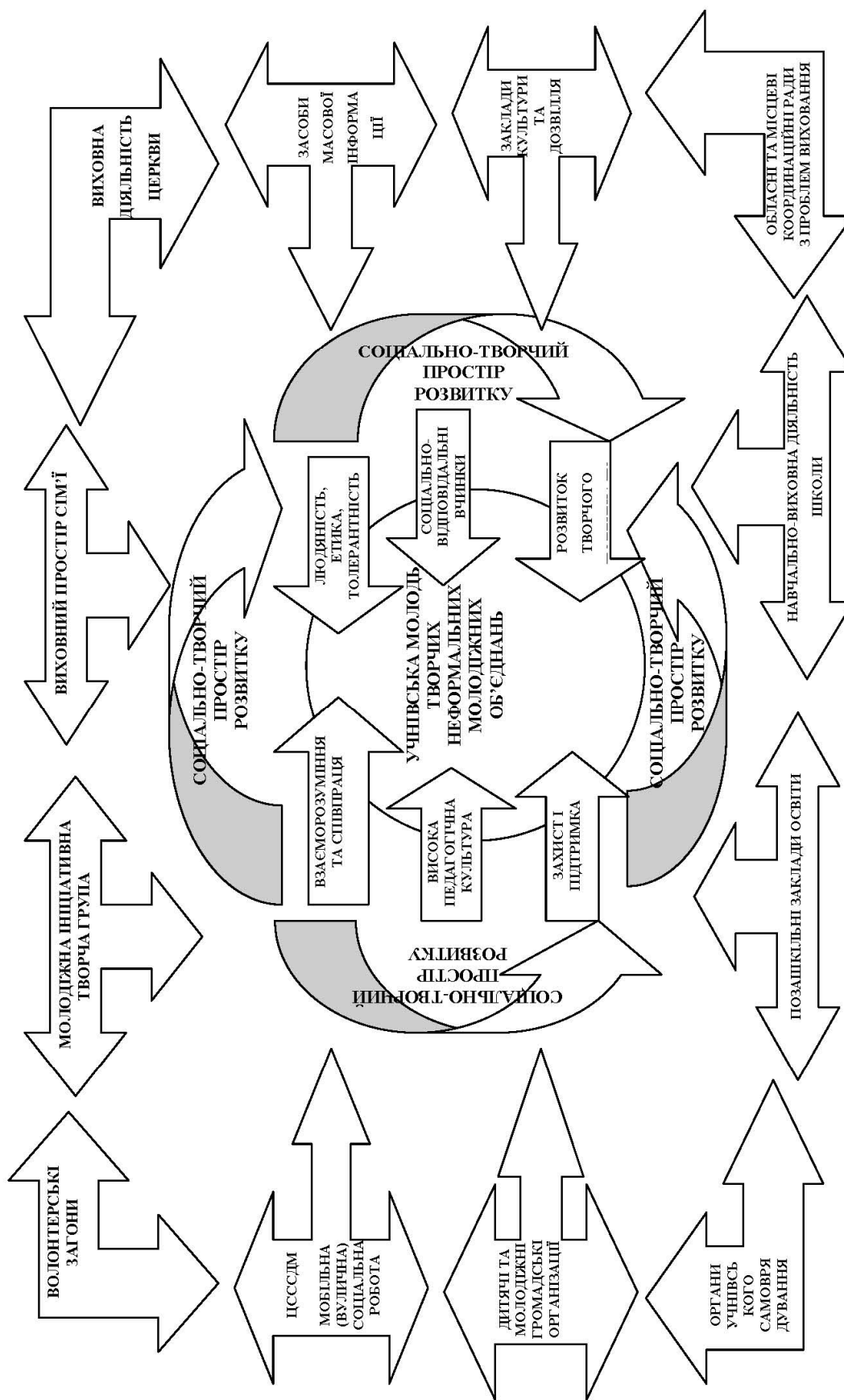

Рис. 1. Система взаємодії суб'єктів виховного впливу в процесі стимулювання соціально-орієнтованої творчої діяльності молодіжних об'єднань.

Взаємодія закладів культури та дозвілля з іншими суб'єктами виховного впливу полягає у співпраці та наданні посильної допомоги під час проведення різноманітних виховних заходів: фестивалів, конкурсів, аукціонів виставок тощо. Діяльність цих установ повинна бути спрямована на допомогу та сприяння молодій людині творчо самореалізуватись.

Обласні та місцеві координаційні ради з проблем виховання займають в цій системі провідну роль, адже є координаційним центром всіх виховних дій з боку суб'єктів виховного впливу, що направляють, коригують та підтримують. До складу цих рад повинні входити по декілька найбільш активних та професійних представників з кожного елемента системи взаємодії.

У навчально-виховній діяльності школи та позашкільних закладах освіти провідну роль у вихованні учнівської молоді займає соціальний педагог. Соціальні педагоги та працівники, співпрацюючи із іншими суб'єктами виховного впливу та безпосередньо з молодіжними неформальними об'єднаннями, можуть:

- створювати умови для розвитку лідерського активу;
- допомагати у визначенні домінуючих цілей діяльності, попереджувати можливі труднощі;
- привертати увагу державних і місцевих органів влади до вирішення проблем творчих неформальних молодіжних об'єднань;
- налагоджувати взаємодію творчих неформальних об'єднань з іншими соціальними групами;
- організувати діяльність творчих неформальних об'єднань, яка б була спрямована на здійснення допомоги однолітками та іншим людям (слід організувати підготовку до такої діяльності: дати декілька варіантів вибору майбутньої діяльності – наприклад благодійні концерти, збір коштів для тих хто потребує допомоги тощо);
- готувати членів творчих неформальних об'єднань до соціального самозахисту, формувати соціальні знання і вміння для того, щоб вони краще змогли адаптуватися в системі соціальних відносин, були готові до реалізації своїх функцій;
- здійснювати педагогічну корекцію соціальної поведінки і соціальних зв'язків, які би сприяли оптимальному розв'язанню конфліктів;
- здійснювати профілактику асоціальної поведінки, це забезпечується роботою з кожною молодою людиною, яка є членом творчого неформального об'єднання.

Органи учнівського самоврядування в школі та дитячі і молодіжні громадські організації уособлюють демократичну та самодіяльну атмосферу, захищають й забезпечують права всіх учасників колективу, сприяють формуванню у них громадянськості, організаторських якостей, допомагають педагогічному колективу в проведенні різноманітних заходів, виступають їх ініціатором. Загалом учнівське самоврядування є незамінним помічником педагогів. Взаємодіючи з органами учнівського самоврядування в школі, суб'єкти виховного впливу запускають механізми непрямого впливу. При впливі на оточення виправдовує себе прийом впливу через референтну групу. У кожного члена творчого неформального об'єднання є однокласники, з думкою яких вони погоджуються, чию позицію вони приймають. Це і є референтні для них особи, через які педагог організовує вплив, роблячи їх своїми союзниками.

Як доводять дослідження О. Ганюкова, О. Балакіревої та О. Яременко, домінуючим фактором навколишнього середовища, який має найбільший вплив на формування життєвої позиції особистості молоді людини, сьогодні є вулиця [2, с.104].

Домінування фактора «вулиця», де стихійно формуються неформальні стосунки, є серйозною небезпекою, адже молодь схильна до наслідування дій однолітків, з якими вони контактують «на вулиці». Досить часто «вулична молодь» є асоціальною, або навіть антисоціальною, а тому на молодь чекає небезпека від контактів з ними. З огляду на це, видається конче потрібним навчити молодих людей обирати дійсні, справжні, а не удавані цінності, тобто такі явища, вчинки, погляди і стиль життя, які несуть в собі об'єктивну фізичну, духовну, інтелектуальну користь.

Здійснення ефективної соціально-педагогічної роботи з неформальними групами неповнолітніх, які функціонують поза межами закладу, можливе тільки за умови налагодження тісної взаємодії та співпраці з іншими суб'єктами виховного впливу. Так для збільшення ефективності взаємодії слід використовувати методи опосередкованої взаємодії (через референтних людей); контактувати в першу чергу з учасниками, що займають антагоністичні позиції в групі (з метою зміни їх потреб, мотивів, інтересів, спрямованості, ціннісних орієнтацій тощо).

Одним із напрямків соціально-педагогічної допомоги ми вважаємо ініціювання створення молодіжних груп соціальних ініціатив на допомогу учнівській молоді творчих неформальних об'єднань.

Взагалі поняття «ініціювання» (від лат. *initium* – початок, точка відправлення, джерело, витoki, починати) означає сприяння виникненню або розвитку чого-небудь. Ініціювання повинно здійснюватися в керуючій дидактичній взаємодії з педагогом, – це активізація мотиву молоді, внутрішнього спонукання до соціальної допомоги в розкритті потенційних можливостей, спрямуванні творчого потенціалу учнівської молоді творчих неформальних об'єднань в соціально корисне русло.

Ініціювання особистісних змін людини є суто індивідуальним явищем, яке має свої закономірності, особливості розвитку і певний кінцевий результат. У нашому дослідженні ініціювання виступає як взаємодія суб'єктів виховного впливу з метою стимулювання або підтримки соціально-спрямованої творчої діяльності неформальних молодіжних об'єднань, превенції негативних впливів з боку асоціальних груп, що знаходять поруч з ними «на вулиці», кінцевим результатом якої є сформована суспільно-нормативна поведінка.

Через те, що молодь цих об'єднань та їх творча діяльність знаходиться поза увагою основних виховних інститутів (сім'ї, навчальних закладів, закладів організації дозвілля молоді тощо), і, виникає необхідність використання в виховній роботі з цією категорією молоді принципів та методів мобільної (вуличної) соціальної роботи.

Мобільна (вулична) соціальна робота — інноваційний метод соціальної роботи, суть якого полягає в тому, що соціальні служби не очікують звернення клієнтів, а виходять зі своїми послугами на вулиці, які стали місцем перебування значної кількості молоді, що потребують допомоги [4].

Одними із суб'єктів діяльності вуличної соціальної роботи є волонтери. В Україні волонтерській рух – одна з найефективніших форм роботи з різними категоріями клієнтів. Він є невичерпним джерелом набуття громадянської освіти, дає людині можливість реалізувати себе у служінні суспільству. Велика кількість громадських організацій поєднує молодих людей, які на добровільних засадах із власної ініціативи беруть участь у соціальних програмах щодо попередження негативних явищ у молодіжному середовищі та надання допомоги іншим в їх розвитку, соціальному становленні, інтеграції в суспільство тощо [4].

Система волонтерського руху функціонує завдяки її людським ресурсам. У соціально-педагогічній роботі під ресурсами розуміють все, що може бути задіяне для вирішення проблем клієнтів, соціальної групи чи розв'язання певних соціальних завдань. Серед ресурсів волонтерського руху перш за все можна виокремити людські ресурси, оскільки волонтерами є люди, які на засадах добровільності, із власної ініціативи беруть участь в роботі державних та громадських організацій.

Як вже зазначалось раніше, референтною групою учнівської молоді творчих неформальних об'єднань є однолітки, тому основним ресурсом створення волонтерських загонів є *підлітки та юнаки, учні старіших класів шкіл та середньо-спеціальних закладів*, які складають актив різних груп при ЦССМ (в клубах молодих інвалідів, творчих об'єднаннях, школах лідерів, групах самопомоги, молодіжних та дитячих об'єднаннях). Як зазначає О. Безпалько, для цієї групи головною причиною участі у волонтерській діяльності є можливість самоствердження в очах однолітків, батьків, учителів та можливість нового спілкування з ними на новому, більш довірливому, взаємовідповідальному рівні, а також бажання знайти нових друзів, можливість здобути нових навичок і знань та проведення власного дозвілля.

Слід зазначити, що робота в такій групі волонтерів повинна будуватися на принципах просвітницької роботи «рівний – рівному». Аналізуючи теоретичні та практичні аспекти методики «рівний – рівному», ми виділили основні орієнтири діяльності, що будуть корисними для нашого дослідження. Це такі як: сприяти розумінню учнівською молоддю творчих неформальних об'єднань переваг позитивного способу життя; заохочувати до здобуття знань, умінь і навичок суспільно-нормативної поведінки; стимулювати до самостійного й усвідомленого вибору життєвої позиції; формувати особисті мотиви для реалізації моделі позитивної поведінки; швидко й ефективно поширювати знання про соціально корисні форми прояву творчого потенціалу в середовищі неповнолітніх; залучати учнівську молодь до просвітницької діяльності серед однолітків.

Питання концепції освіти «рівний-рівному» досліджували такі вітчизняні педагоги як: О. Андрушак, Н. Зимівець, Н. Заверико, Н. Лещук, В. Оржеховська та ін. Дослідники визначають просвітницьку роботу «рівний – рівному» як засіб передачі достовірної, соціально значущої інформації підростаючому поколінню через довірчі взаємини на рівних, від однолітка до однолітка під час неформального або особливим чином організованого спілкування (тренінги, акції тощо). Суть програми «рівний – рівному» полягає в тому, що головну участь у поширенні знань бере сама молодь. Це на нашу думку буде дієвим у роботі з формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань оскільки на даному віковому періоді саме думка однолітків є значущою.

Професійна кваліфікація волонтерів цієї вікової категорії, досить низька, проте вони дуже мобільні, не мають комунікативних проблем у спілкуванні з іншими дітьми та молоддю та із задоволенням

включаються в організацію та проведення дозвільних форм роботи. Однак при організації роботи даної категорії слід мати на увазі те, що значна їх частина не затримується у волонтерських загонах: вони перебувають у постійному пошуку, пробують себе у різних ролях. Вони із задоволенням працюють як у великих, так і у малих групах. Досвід показує, що чим цікавіша молоді робота, яку вони виконують, тим частіше вони готові включитися до неї. Водночас, робота у волонтерських загонах сприяє розвитку їхніх комунікативних здібностей. Тому бажання та ініціативу волонтерів співпрацювати треба не лише використовувати, але й розвивати.

Слід зазначити, що діяльність в молодіжних групах соціальних ініціатив потребує від добровольців не лише бажання та наявності вільного часу, а й певних знань з психології, соціальної педагогіки, соціології, медицини, юриспруденції тощо; волонтери повинні володіти навичками спілкування з різними прошарками населення, знайомитись із кращим, як вітчизняним, так і зарубіжним досвідом роботи. Тому концептуальною основою роботи по ініціюванню створення молодіжних груп соціальних ініціатив є підготовка молодих людей-інструкторів, залучення їх до роботи щодо формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань.

Таким чином, можна зробити висновок, що основний спосіб роботи з учнівською молоддю творчих неформальних об'єднань, завдяки якому можна протистояти впливу на них асоціальних вуличних угруповань, полягає у взаємодії суб'єктів виховного впливу у процесі формування суспільно-нормативної поведінки учнівської молоді творчих неформальних об'єднань. А також враховуючи специфіку проведення дозвілля цією категорією молоді, спиратися на такий напрям роботи, як ініціювання створення молодіжних груп соціальних ініціатив, в основу якого покладено методи вуличної соціальної роботи, волонтерської діяльності та принципи просвітницької роботи «рівний-рівному».

У подальшому дослідження планується у напрямку розробки педагогічної моделі соціально-виховного середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне: Методолого-теоретичний і практичний коментар, статті, виступи, рецензії / Бойко А.М. – Полтава : Техсервіс, 2006. – 568 с.
2. Балакірева О. М. Ставлення молоді до суспільних інститутів / О. М. Балакірева, О. С. Ярепенко, О. А. Ганюков // Молодь України у дзеркалі соціології. – К. : УІСД, 2001. – С.104.
3. Духовна і науково-педагогічна діяльність І. І. Огієнка в контексті українського національного відродження: Тези доповідей науково-теоретичної конференції. – Кам'янець-Подільський, 1992. – 219 с.
4. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти робіт з дітьми та молоддю : навч.-метод. посіб. / Капська А. Й. – К. : УДЦССМ, 2001. – 280 с.
5. Пидкасистий П. И. Педагогика / Пидкасистий П. И. – М. : Высшее образование, 2008. – 430 с.
6. Радионова Н. Ф. Педагогические основы взаимодействия педагогов и старших школьников в учебно-воспитательном процессе: дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Радионова Н. Ф. – Л. : ЛГПИ, 1991. – 365 с.
7. Сенченко Н. А. Социально-педагогическая помощь школьникам – представителям юношеских субкультур / Н. А. Сенченко // Социокультурная имитация в социальном воспитании учащихся: сб. ст. / [под ред. Б. В. Куприянова]. – Кострома, 2004. – С.53–63.
8. Шемшурина А. И. Субъектность как теоретический подход и принцип процесса нравственно-этического воспитания. Концепция / А. И. Шемшурина // Этическое воспитание. – 2006. – №6. – С. 5–32.
9. Щуркова Н. Е. Прикладная педагогика воспитания: учеб. пособ. / Щуркова Н. Е. – СПб. : Питер, 2005. – 366 с.
10. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Ядов В. А. – Л. : Наука, 1979. – 135 с.